

IRODALOM.

Weress Béla: *Ime az ember.* A „ma” prédikátorának eszménye, hite és reménysége. Déva, 1932. 155 oldal. Szerző kiadása.

Szerző ebben a kötetben ígéhirdetői munkásságának érett gyümölcsseit adja. Tulnyomó részben prédikációkat találunk a műben, melyek legtöbbje mellett egy-egy a beszéd tárgy körébe illeszkedő imát is ad. Van benne még egy értekezés, amelynek címe „A tudomány szerepe a vallásban az unitarizmus nézőpontjából” s egy pár apróbb dolog. A beszédek változatos tárgyköre felöleli mai helyzetünk összes főbb problémáit a munkáskérdéstől és a mindennapi kenyértől elkezdve az erdélyi lélekig, a kivándorlástól a szülők és a gyermekek viszonyáig s a hazai föld és az unitárius vallás szeretetéig. A gazdag anyagot biztos kézzel dolgozza fel, mert szilárd alapon áll ő maga is s megállapodott mértékkel és ítéllettel értékeli az életnek minden megmozdulását. Világnézetének alapvonásai: mélységes és rendületlen hite, amely különösen az általa hirdetett vallás-erkölcsi igazságok feltétlen erejében és értékében gyökerezik, továbbá izzó fajszeretete, amely mindenütt, ahol erre alkalom van, hangsúlyozottan nyomul előtérbe és végül a legnemesebb humanizmus szellemétől átítatott gondolkodása, amellyel pl. a munkáskérdést is megítéli. A vallásszabadsága, a munka megbecsülése, a hazai föld szeretete vezérlő gondolatai, amelyek mellett jól megfér az emberi lelkek egyetemesen érdeklő lelki és hitbéli kérdések finom taglalása (Halottak napja, Reménység a télben). Profétai hevülete és lelkesedése általában ritkán pendíti meg a pesszimizmus húrjait, noha a hibákat és a veszélyeket, amelyek körülvesznek, helyesen ismeri fel. Inkább feltétlen és rendületlen idealizmus fűti, amely nemcsak keresztül hatol akadályokon, hanem olykor elragadja és

tárgyának olyan eszményiesítésébe sodorja bele, amely szinte hártatlan és „hyper“ idealizmusnak is méltán nevezhető. Ez alapján véve nem hiba, de könnyen lehet hiba. Ez utóbbi tulajdonságával szorosan összefügg az a másik, hogy helyenkint tárgyát túlságosan elstilizálja. Ilyenkor a képek és hasonlatok egymásrahalmozása a közvetlenség és az egyszerűség rovására megy, ami pedig feltétlenül modern és egyedül helytálló szószéki követelmény. A kifejezés módjának sohasem szabad elnyelnie a tárgyat, hanem ez utóbbi aláztos szolgájának kell lennie. A „szónokiasság“ már a múlté, az egyszerűség és a meggyőzés közvetlen ereje a jelen és a jövő zenéje. Minél erőteljesebb, tartalmasabb egy gondolat, annál könnyebben és egyszerűbben kifejezhető s azért mindig a gondolathoz kell simulnia a minél keresetlenebb kifejezésnek.

Szerzőre nézve ennek a megjegyzésnek a következő értelme van: nem szabad a tárgy fontosságát és a személyes meggyőződés erejét a stílusnak alárendelni. Mert személyes meggyőződés megvan s ez szinte delejes erővel sugárzik ki minden beszédéből. Látszik, hogy át van hatva mindattól, amit mond s egész lelkével csüng e problémák megoldásának általa ajánlott módzatain. Ebben a tekintetben kitünő bevezető az első beszéd, az „Örök próféta sors.“ Prófétai erő csendül ki az „Álom és valóságból“ (19. l.) Az unitárius reformáció (46.) továbbá, az unitárius lélek és az erdélyi lélek kapcsolatait kutató „Az erdélyi lélek, Dávid Ferenc lelke“ (58.) szintén sikerültek, különösen az előbbi. Május 1-ére irt beszéde kiváló. A női eszmény túlidealizált s ezért kevésbé erős, „Légy hü mindhalálig“ egy pár szakasza stílus tekintetében bántóan túlszufolt. Szép a „Megdicsőülésünk fája“ és a „Hősök ünnepén.“

Stílusában különben, eltekintve a már említett kifogástól, sok eredetiség van, ami helyenként határozott nyereség, máshelyt kétes értékű új összetételeket produkál („húsruha“, „vágy zsilip“ stb.) Imáiban áhitat és erő van. A 141 oldalon található értekezés túlságosan leegyszerűsíti a vallás és a tudomány összefüggésének kérdését.

Mindezeket összefoglalva bátran megállapíthatjuk, hogy a könyv határozott nyeresége egyházi irodalmunknak. Látszik, hogy a szerző gyülekezete ütőerén tartja kezét s vinni akarja magával

a leghelyesebb irányban. Lelkipásztor a szó igaz értelmében sez hangzik ki minden imájából és beszédéből. Üdvözljük öt műve megjelenése alkalmából és sikert kívánunk nehéz munkájában, melyet eddig is férfias energiával végzett. *Varga Béla.*

Szent-Iványi Sándor: „Az unitárizmus lényege,” 16-od rét, 44 l. „Az unitárizmus fejlődése,” 76 l. „Természettudomány és vallás.” Millikon A. Róbert után angolból fordítva. 32 l. Kiadja: Az Unitárius Iratterjesztő Bizottság. A három füzet ára 37. L.

Amint e füzetekből látjuk, az Unitárius Iratterjesztő Bizottság „Szabadelvű vallásos értekezések” címen új sorozatot indított be s ebben a sorozatban jelent meg ez a három füzet. Mi örömmel üdvözljük vallási és egyházi irodalmunk minden megnyilvánulását, mert ez is egyik jele annak, hogy élünk s egyik útja eszméink tisztázásának és terjesztésének. De azt tartjuk, hogy ha nem akarunk elveszni, mint a csepp a tengerben, bizonyos egyszerűre és egyöntetűségekre kell törekednünk. A tulságos szétforgácsolódással csak a különben is gyenge erőnket fogyasztjuk. Különösen egyházi irodalmunk követeli ezt az összeműködést. Már eddig is annyi irodalmi sorozatot kezdtünk, hogy részint anyagi, részint szellemi okokból azokat sem tudjuk megfelelően folytatni. Kevesen vagyunk és szegények vagyunk. Ujabb keretekre nincsen ma szükségünk.

Az iratterjesztő ezen új kezdeményezését örömmel üdvözlünk, ha nem volna más és — gondolatunk szerint — jobb és célravezetőbb út, a „szabadelvű vallásos értekezések” nyilvánosságra hozatalára. De itt van a „Keresztény Magvető” c. folyóiratunk, amely csaknem 70 esztendő óta ezt a célt is szolgálta hűséggel és becsülettel. Szerkesztője ma is készséggel nyújt teret minden olyan szabadelvű vallásos értekezés számára, amely a mértéket üti. Ez a folyóirat a maga 64 kötetével az unitárius szellem történetének és fejlődésének hű tüköre s továbbra is az akar maradni. Miért kell hát most új vágányra térni? Hiszen a következő nemzedék is csak örülni fog, ha egyfolytában láthatja és kísérheti gondolkozásunk és haladásunk menetét, míg ezek az apró füzetek könnyen elkallódnak s elvesznek a jövőendő számára. Az pedig nem lehet hátrányára senkinek, ha a Kriza János, Jakab Elek, Simén Domokos, Ferencz József és a Péterfi Dénes nyomdokain halad.

Ha pedig valamely értekezés a Keresztény Magvetőnél nagyobb nyilvánosságra vágyik, kívánatra szívesen készítettünk külön lenyomatot, amely esetben sokkal olcsóbb árban terjeszthetők szellemi termékeink, mint az önálló kiadással. Ilyen külön kiadású füzetekből már eddig is százzszámra bocsátott az U. I. T. az Irat-terjesztő rendelkezésére teljesen ingyen, a szórványokban való terjesztés céljából. Intelligensebb olvasó közönségünk részére a szükséges szellemi táplálék közvetítésére ezt az utat látjuk helyesnek, olcsóbbnak és célravezetőbbnek. Újabb sorozatok kezdését nem bírja meg a mi kicsiny táborunk, sőt még e fölött is bizonytalanság felhője borong.

Ennél még fontosabbnak tartjuk a népies olvasmányok felkarolását és terjesztését. Ebben szükölködünk s ilyen irányban kellene, hogy megmozduljanak azok az íróink, akiknek erre Isten erőt és tehetséget adott. Népies irányu irodalmi termékeink terjesztésére első helyen az „Unitárius Közlöny“ a hivatott, már hagyományainál fogva is, amely olcsóságánál fogva alkalmas arra, hogy a lehető széles rétegekben eljusson. Ha ez a folyóirat nem bírná meg ilyen irányu termékeinket, az esetben ott van az „Unitárius kis könyvtár“ c. sorozat, amelyből szintén több füzet megjelent. Szóval a munkára a tér és lehetőség meg van. De szent ügyünk azt kívánja, hogy munkánkat bizonyos önfegyelméssel, sőt akárhányszor lemondással végezzük.

Az új irodalmisorozat beindításával mindezeket szükségesnek tartottuk elmondani. Különben *Szent-Iványi Sándornak* fent jelzett, széleskörű olvasottságra valló három füzetét tanulsággal olvastuk, mert azokban az unitarizmus lényegére, fejlődésére, valamint a természettudomány és vallás viszonyára nézve olyan szempontokat találtunk, amelyek jövőnk munkásságunkat jótékonyan befolyásolhatják.

V. A.

Dr. Varga Béla: *Az individualitás kérdése.* Erdélyi Tudományos Füzetek. 46. sz. Ára 80 lej.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület bölcsészeti szakosztálya által rendezett tudományos előadások sorozatában a télen adta elé a szerző, megjelent az Erdélyi Múzeum ez évi folyamában és most az Erdélyi Tudományos Füzetek 46. számaként.

A tiszta logikának egy Leibniz óta alig tárgyalt alapvető kérdése, melyet Stern „a huszadik század problémájának“ mond

s melyet a szerző a vonatkozó nem nagy terjedelmű irodalom kritikai értékelésével, mélyen járó elmével elemez és fejteget. Nem lehet feladatunk e kitűnő értekezés gondolatmenetét ismertetni. Csupán jelezzük a probléma körét, melyben mozog.

Az individuálitás kérdésével kapcsolatban tárgyalás alá kerülnek az egység, az egész, a halmaz, a rész és a darab fogalmai s az ezek között levő viszonyok és fokozatok, az individuálitás logikai alkata és az osztály rendszerező funkciója, végül a természeti, pszichikai és szellemi individuálitás. Ez a vázlatos felsorolás még halvány fogalmat sem nyújt e logikai kérdés alapvető fontosságáról s a tárgyalásnak azon rendszeres és szigorúan tudományos jellegéről, amilyenhez a szerzőtől már szokva vagyunk s épen ezért az érdeklődőt magához a tanulmányhoz kell utasítanunk. A tanulmány a magyar filozófiai irodalomban hézagpótló s tudtunkkal egyedül Pauer foglalkozott nálunk hasonló logikai kérdések fejtegetésével. Annál nagyobb Varga Béla érdeme és dicsősége.

Vári Albert: „*Bibliai képek az Új-szövetségből.*“ Kis 8°-ad rét. 99 l. Kolozsvár 1932.

Az E. K. Tanács megbízásából a II. gimn. oszt. számára írott kézikönyv, mely az evangélium alapján írja meg Jézus életét, Isten országáról szóló példázatait, hegyi beszédét és az apostolok munkásságát. Van benne két térkép: Az egyik Palesztinát, a másik Pál apostol hittérítő útjait ábrázolja. Ezen kívül számos, a szöveget illusztráló kép, amelyeket Tóth István tanár készített. Mindkét nembeli ifjuság részére tanulságos olvasmány. Ára csak 20 leu s kapható az Unitárius Iratterjesztőnél, Cluj-Kolozsvár, Unitárius gimnázium.

A Magyar Unitárius Egyház Teológiai Akadémiájának Értesítője az 1931—32. isk. évről. Szerkesztette: Csífó Salamon dékán. Grafik Rekord könyvnyomda. Kolozsvár 1932. 8° 38 l.

Az értesítőt Dr. Kiss Eleknek a Dr. Borbély Istvánt méltató cikke vezet be, amelyben röviden megállapítja azt a veszteséget, amely a teol. Akadémiát s általában egyh. irodalmunkat érte a Borbély István halálával. Az isk. év történetének is ez a legfájdalmasabb eseménye. Ezzel szemben bizonyos megnyugvás az, hogy az intézet élére *Dr. Gál Kelemen* és *Dr. Gyergyai Árpád* személyé-

ben olyan két jeles felügyelő gondnok került, akiknek munkássága lelkesítőleg és emelőleg fog hatni a jövő munkájában. Az előadások okt. 1-én kezdődtek s június 4-én végződtek. A növendékek száma a gyakorló lelkész-növendékekkel együtt 35 volt. Két nőhallgató volt, akik az E. K. T. határozata értelmében a teol. szabályzat rendelkezéseinek magukat mindenben alávetni tartoznak. Legációba azonban csak az egyházközség kérésére az E. K. T. engedélyével mehetnek. A hallgatók Dr. Kiss Elek tanár vezetésével sikerült misszió-kirándulást rendeztek Tordára és Sinfalvára. Külföldön három hallgató és Pethő István hitoktató lelkész tanult. Különben a tanév minden megrázkódtatás nélkül telt el. A hallgatók magaviselete, egészségi állapota és tanulmányi előmenetele kielégítő volt. A teol. akad. igazgatóságának felügyelete alatt állottak az egyetemi, fő- és szakiskolai növendékek, akik közül 36-ot vettek fel. Az ifjúsági önképzőkör szorgalmasan működött. Egyebekben az értesítő pontos adatok alapján számol be a teol. növendékek segélyezéséről, jutalmazásáról és a beérkezett pályázatokról, valamint a jövő évi tudnivalókról.

„Unitárius Szószék.” XXV. kötet. 1932. jan.—jun. szám. Szerkeszti Sigmund József sz.-udvarhelyi lelkész. 88. l.

Az U. Sz. huszonötödik évfordulójánál érdemes egy pillanatra megállanunk. Jól emlékezünk a kiindulásra. Az I. kötetet, a jubileumi számot örömmel fogadta a közvélemény. Azonban, amikor mint füzetes vállalat indult meg, akkor aggodó lelkek bizalmatlansággal fogadták s kétséggel tekintettek jövője elébe. És ime eltelt 25 esztendő. Súlyos, nehéz és viharos 25 esztendő, amely annyi szép reménynek, annyi nemes szándéknak szárnyát szegte. És az U. Sz. még él és teljesíti hivatását. Bizonyítja ez azt egyfelől, hogy szükség van rá, másfelől azt, hogy az unitárius lelkészi karban, amelynek szellemi és anyagi áldozataiból áll fenn, van kitartás, lelkesedés. Általában jó hatását tapasztaltuk a Szószéknek egyh. beszéd irodalmunkban, mert a forma-érzékét és a stílus készséget fejlesztette s e mellett bizalmat adó erőforrás volt. De a célt még nem értük el. Tovább is nagy hivatás vár reá. A jelen kettős füzet hétköznapi, vasárnapi, ünnepi és alkalmi imádságokat tartalmaz. Jól esett a régi, veterán írók közül a Németh István ny. torockói lelkész nevével találkozoznunk, aki számszerűleg a legtöbb imádsággal szerepel. Imádságain bibliai

szin és zamat ömlik el, csak igen sok bennük az elmélkedő rész, ami annak tulajdonítható, hogy eredetileg szorványban lakó hivek részére írta. De így is megállják a helyüket. Néhány új névvel is találkozunk e füzetben. Mégis úgy tetszik, hogy az ifjabb nemzedék nincsen kellően képviselve. Pedig a jövődőt Ők biztosíthatják. Az új szerkesztőt nemes buzgalmaért és önzetlen fáradozásaiért elismerés illeti.

Lőrinczi László: *A haszontyuktenyésztés, mint mellékfoglalkozás.* Kadács, 1931. 8° 137 l.

Most, amidőn ismételt elhangzott az óhajtás, hogy teol. Akadémiánkon a gazdasági oktatásra is súly helyezendő, hogy lelkészeink ezen a téren is tanáccsal és példaadással népünknek szolgálatára lehessenek: nem mehetünk el szó nélkül Lőrinczi L. kadácsi lelkésznek ezen kiváló gyakorlati érzékkel és szaktudással írott könyve mellett. Olyan új jövedelmi forrásra mutat rá, amely más irányú foglalkozás hátránya nélkül is jó szolgálatot tehet lelkészeinknek és gazda közönségünknek egyaránt. Csak meg kell találni a szövetkezeti alapon való egyesülés módozatait, amelyekre a könyv utmutatásul szolgál s úgy hisszük, hogy boldogulásunk egy újabb útjára találtunk. A könyvet olvasni és ismerni kell mindenkinek, aki e téren valamit tenni akar.

Vári Albert: *„Keresztény egyháztörténelem“.* 8° rétt. 80 l. II. kiadás.

Az V. gimn. oszt. számára, az E. K. T. által elfogadott tan-könyv I. kiadása elfogyott. A II. kiadás megjelent s kapható az Unitárius Iratterjesztőnél.

KÜLÖNFÉLÉK.

A vallás és nevelés. H. G. Wells: A világtörténet alaponaljai c. hatalmas könyvében, miután az emberi élet történetét a fejlődés különböző fokzatain keresztül leírja, a vallás és nevelés szerepéről és jövő hivatásáról ezeket írja: „A vallás és a nevelés hatalma volt idáig az az ellenállhatatlan erő, amely az egyén és az emberi közösség lelkében a vad, aljas és önző ösztönöket, melyek egymástól elválasztanak bennünket, féken tartotta. A vallás és a nevelés, ez a szorosán egymáshoz fűzött két befolyás tette lehetővé azokat a nagy emberi társadalmakat, amelyeknek növekedését e könyvben megrajzoltuk. Ez a két erő volt az a nagy szintetikus hatalom, a gyarapodó együttműködés e nagy történetében, amelyet kezdetétől végigkísértünk. A XIX. század intellektuális és teológikus viszályaiban találtuk meg annak a különös és kivételes kibontakozásnak a magyarázatát, hogy a tulajdonképeni nevelés elvált a vallásos oktatástól, amely folyamat korunknak olyan jellemző sajátossága. A vallásos viták és kavargások e korszakának következményei, amint ezt kimutattuk, abban jelentkeztek, hogy a nemzetközi politika a durva nacionalizmusba sülyedt, az ipari és üzleti élet pedig rideg, önző és meddő nyereségahajhászat felé sodródott. Ősi tilalmakat ráztak le az emberek magukról. Az emberi léleknek valóságos *decivilizációja* következett el.

Külön és nyomatékosan hangsúlyozni kívánjuk azonban, hogy a vallásos oktatás eltávolodása a szerves népneveléstől szűkszerűen ideiglenes jelenség, csupán átmeneti eltávolodás. A népnevelés szelleme és célkitűzése hamarosan újból vallásos lesz és az önfeláldozásra, a közösség szolgálatára és önmagunk tökéletes leküzdésére hajtó amaz ösztön, amely az elmúlt huszonöt évszázad minden nagy vallásának közös és mélyen rejlő mozgatója volt, ez az ösztön, amely az elmúlt hetven-nyolcvan év bő-